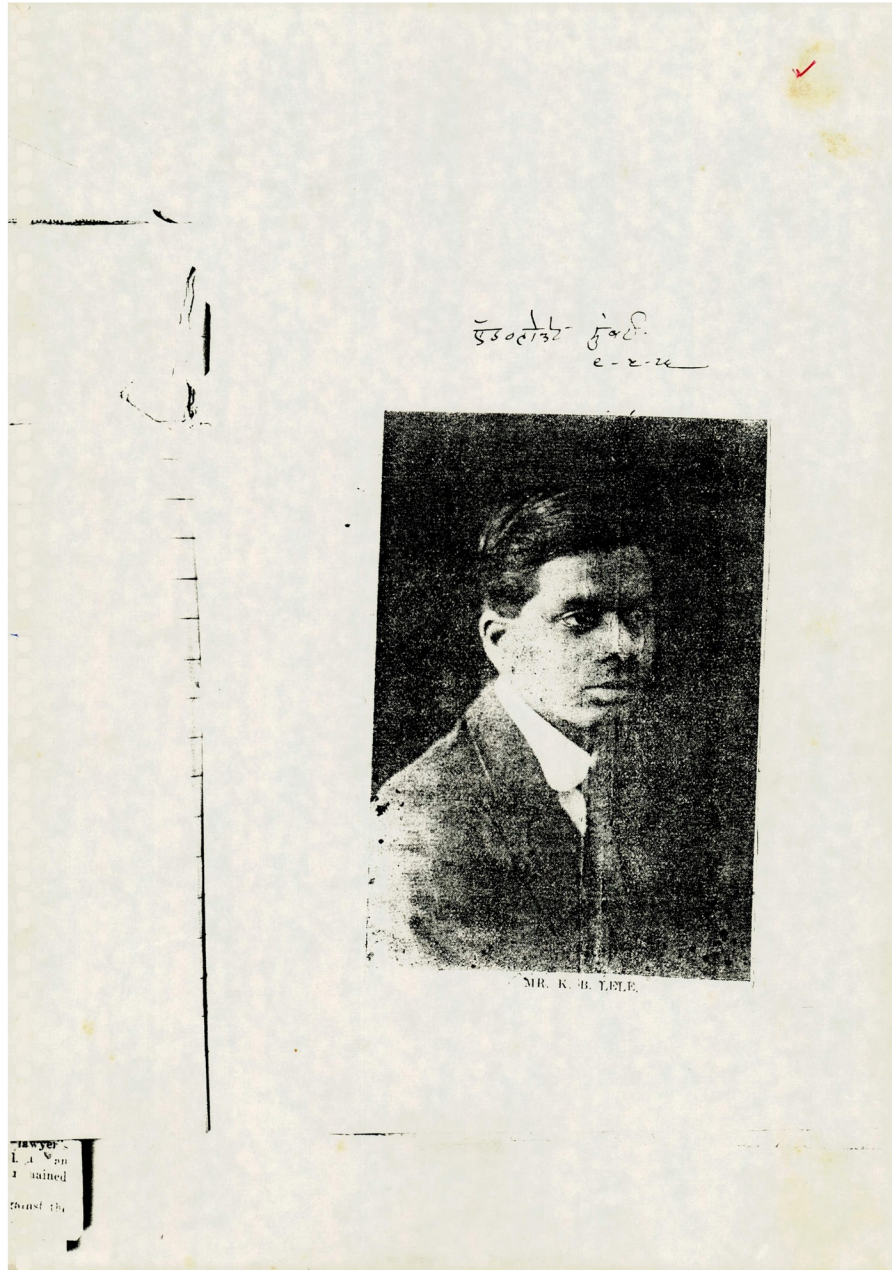

Published work of Shri K.B. Lele – Part 1

512154.7 -

SESQUI bits on way to this city. On left is pearl pagoda, built at cost of 700,000
 examining On right is India delegation which is bringing \$1,000,000 worth of gems to
 Sesqui. to right, Latiff Tiwari, archery champion of India; Lele, renowned artist;
 Master, vy merchant; Barve, merchant, and Sing, a servant.

Back News 21st May 1926

गणेशाय नमः
येयं

येथील मुयावेद चित्रकार श्री. कडके यांच्या हस्त्या व मेणाच्या चित्रांचे वार्षिक प्रदर्शन याच आठवड्यात नेहरूप्रकारां ची. पी. टॅक वरील समवागेंत (गोपाळदास बर्नीवाल यांच्या दुकानाशेजारी) उपरज्यांत आले असून यदाच्या प्रदर्शनांत बहुतेक सर्वत्र चित्रांच्या कराना व विषय नवीन व प्रायोगिक असे आहेत. पहिलें चित्र महात्मा गांधी यांचे अंतूर १९२१ व १९२६ या २ सालांतील अंतूर दाखविण्यांत आले आहे. एका बानुस परदेशी काप- डाची होळी पेटत असून दुसऱ्या बाजूस महात्मा गांधी हे आत्मचरित्र लिहित बसले असून एक वारं कल्याण व सुत काढात आहे अशा देखावा दाखविण्यांत आला आहे. या चित्रांतील प्रेतिमा हुबेहुब सापली आहे. दुसरें चित्र 'राजकारणाचा नदीवेल' हें असून, स्थान न दाखव व नाना पंथ हास्यायुक्त जनतेची जी स्थिति हाही आहे त्या परिस्थितीचें दिग्दर्शन करणें असें हें चित्र आहे.

याशिवाय कारागृहांत जन्मलेल्या श्रीकृष्णास
वमुद्रेश यमुनेवार गोकुळांत घेऊन चारुले आहेत,
एक वर्षोद्धर राहून वरांत दुसरी कोणी माणूस नस-
ल्यामुळे अहल्या तयग याशिवाय कन्येच्या हातें
रह्याचें नाशिय बांधून घेत आहेत ही चित्रेहि
पराण्यासारखी असून 'भौ उभा आहे',
'है सव्याच्या-निवडणुकीच्या धांदलीत उमेदवारां-
कडून स्वतःच्या कामगिरीवैधानें जे 'मॅनेज्मेण्टो
काउण्टंट' त्या असून वाच जे बहुधा हास्यास्पद
अशांत त्या कडूनच वरावलेलें विनोदी
हास्यपूर्ण चित्र असून त्याच्या हातांली 'मॅने-
ज्मेण्टो' वाचनीय आहे. याशिवाय आगलीहि
अनेक चित्रे प्रदर्शनांत ठेवण्यांत आलीं असून
दर वर्षांचां ही चित्रे प्रेक्षकांस नाविन्यपूर्ण वाट-
तील अशींहि आहेत.

फडक्यांची उत्कृष्ट चित्रे

म. गान्धीजै आत्मचरित्रलेखन हें विप्र सुख
साधलें आहे पण म. गान्धी खरोखरी आहेत त्यापेक्षा
जरा बढ झाले आहेत अर्धे वाटतें.

जो. टिळकजी कीर्तन है चित्र कारक उठाया
 भाके भाई लक्ष्म्या कीर्तनास रसकेल्या मण्डळीत
 श्री. दादासाहेब सापळे, वै. बंशिराव, भर्षी
 दादाभाई नौरोजी, दे. ध. दास, डॉ. मेने, छा
 मण्डळीत हाहाय कारक हूँहूँ सापळे भाई
 बंशिराव काका नर प्रदशन पहायास गेले तर
 त्याचा स्वतःकाच त्यांना विसर पडेल

शिवाय "भी उभा जावे" हे कौन्सिल इलेक्शन
परील चित्र, भिशा काढण्याचा श्रीगणेशा, ही चित्रे
विनोदी व हास्यकारक आहेत.

पारलीचा अर्थ शुद्ध, सामान्य, उपपत्ती वगैरे
चित्रां मागेही आणित दिवाळीच्या विवर्णित बाहेर
पावावून येणऱ्या लोकांनीं व इथल्या शहिवासानां
ही विश्वे जकर पाहावीत.

फहके-यांची चित्रे

जगप्रसिद्ध चित्रकार प्रो. फडके यांच्या चित्रांचे अत्यंत रमणीय प्रदर्शन येथील रामबागेंत मुक्तें उघडण्यांत आले आहे. महात्मा गांधींचा एकांतवास व लॉ. टिळकांचे कर्तिते हें चित्रें केवळ अचरतीत असत नटवर्य खुशीर सावकार यांचे चित्रां हे सुयक आहे. इतर चित्रां हे सुयक आहेत. इतर चित्रां हे चित्रकलेच्या दृष्टीने मनमोहून असल्यामुळे ग्रंथदरकारीनी हें प्रदर्शन पाहून आनंद लुटला अशी आमची त्यांस शिफारस आहे.

मैज

ગુજરાતી કુલર-
11-95-2-24

મીં કડકના બાણેશ અસિસ્ટન્ટ મીં કે. બી. હેલે,
જેઓની દેખરેખ હેલેનાં શીલડેલશીઆમાં કડકેતુ પ્રદર્શન છે.

wyer's
lish on
remained
post the

नोवेंबर २०२६

श्री. फडके यांची 'हालती' चित्रे

येथील मुद्राधिक चित्रकार श्री. फडके यांच्या हस्त्या व येथील चित्रांचे वार्षिक प्रदर्शन अन्व आठवण्यांत नेहमीप्रमाणे सी. पी. टंक वरील रामबागेत (गोमळदास बर्फीवाला यांच्या दुकानासोबरी) उपडण्यांत आले असून यांच्या प्रदर्शनांत बहुतेक सर्वच चित्रांच्या कठना व विषय नवीन व प्रासंगिक असे आहेत. पहिले चित्र महात्मा गांधी यांचे असून १९२१ व १९२६ या २ सालांतील अंतर दाखविण्यांत आले आहे. एका बाजूव परदेशी कापडाची होळी पेटत असून दुसऱ्या बाजूव महात्मा गांधी हे आत्मचरित्र लिहित बसले असून एक बाई चरल्यावर सूत काढत आहे असा देखावा दाखविण्यांत आला आहे. या चित्रांतील प्रतिमा हुबेहुब साधली आहे. दुसरे चित्र 'राजकारणाचा नंदीवेल' हे असून, सध्या नानापक्ष व नाना पंथ हास्यामुळे जनतेची जी स्थिति झाली आहे त्या परिस्थितीचे दिग्दर्शन करणारे असे हे चित्र आहे.

तिसरे महत्वाचे व प्रेक्षणीय चित्र 'लो. टिळकांचे कीर्तन' हे असून या चित्रांत ज्या कित्येक सुंदर कल्पना गोवण्यांत आल्या आहेत त्यामुळे प्रेक्षकांना बराचशा वेळ हे चित्र पाहण्यांत घालावावासा वाटतो. 'मी राजकारणांत पडलों नसतो' तर कीर्तनकार झालों असतो' असे एका प्रसंगी लो. टिळक यांनी उद्गार काढले होते. त्या आधारांत अनेक कल्पनांची भर घालून हे चित्र व सभोवाराची प्रभावळ तयार करण्यांत आली आहे. लो. टिळक स्वराज्य मोदिरांत कीर्तनकाराच्या वेळांत उभे राहून राजकारणावर कीर्तन करीत आहेत, मोगी श्री. खाडीलकर व श्री. केळकर हे उभे असून, म. गांधी, दे. ध. दास, दादामाई नवरोजी, व. बॅण्टा, श्री. दादासाहेब खापर्डे, श्री. अण्णासाहेब नेने ही अशी मंडळी कीर्तन भवण करीत आहेत; याशिवाय आणखीही अनेक कल्पना या चित्रांत गोवण्यांत आल्या असून त्यामुळे चित्र उठावदार झाले आहे.

याशिवाय कारागृहांत जन्मलेल्या श्रीकृष्णास वसुदेव यमुनेपार गोकुळांत घेऊन चालले आहेत, एक बयोश्चर गृहस्थ घरांत दुसरे कोणी माणूस तसल्यामुळे अपत्यातयण बालविधवा कन्येच्या हस्ते रमाचे बांशिंग बांधून घेत आहेत ही चित्रेही पहाण्यासारखी असून 'मी उभा आहे' हे सध्याच्या निवडणुकीच्या धंद्यांत उमेदवारांकडून स्वतःच्या कामगिरीसंप्रार्ण जे मॅनेफेस्टो काढण्यांत येत असतात व जे बहुधा हास्यास्पद अततात त्या कथनेवर बघाविलेली विमोदी व हास्यपूर्ण चित्र असून त्याच्या हातातील मॅनेफेस्टो वाचनीय आहे. याशिवाय आणखीही अनेक चित्रे प्रदर्शनांत ठेवण्यांत आली असून दर वर्षीच्या ही चित्रे प्रेक्षकांस नाविन्यपूर्ण वाटतील अशांच आहेत.

सचित्र—चाबूक स्वर

फडक्यांची उत्कृष्ट चित्रे

दर वर्षाप्रमाणे येथील सी. पी. टंककर प्रो. फडके यांचे चित्रकला प्रदर्शन सुरू झाले आहे. यांच्या प्रदर्शन ज्यास्त उठावदार असून ते पहात असतांना एक प्रकारचा आनंद आश्चर्याशिवाय राहत नाही.

म. गान्धींचे आत्मचरित्रलेखन हे चित्र सुद्धा साधले आहे पण म. गान्धी खरोखरी आहेत त्यापेक्षा जरा बड झाले आहेत असे वाटते.

नन्दीवेलचे चित्र हल्लीच्या कोन्सिल निवडणुकीबद्दल असून ते प्रत्येक उभ्या राहिलेल्या उमेदवाराचे गळ पहावे.

लो. टिळकांचे कीर्तन हे चित्र फारच उठावदार झाले आहे त्यांच्या कीर्तनास ससंख्या मण्डळीत श्री. दादासाहेब खापर्डे, व. बॅण्टा, गंधी, दादामाई नौरोजी, दे. ध. दास, श्री. नेने, या मण्डळीचे सादर फारच हुबेहुब साधले आहे. बॅण्टा काका जर प्रदर्शन पहावयास गेले तर त्यांचा स्वतःचाच त्यांना विसर पडेल.

श्रीकृष्णजन्माचे चित्र हिन्दुधर्माबद्दल मनोः अभिमान उत्पन्न करते.

शिवाय 'मी उभा आहे' हे कोन्सिल इलेक्शन घरील चित्र, मिशा काढण्याचा शीतलेशा, ही चित्रे विमोदी व हास्यकारक आहेत.

रा. रघुवीर सावकारांचे चित्र तर इतके हुबेहुब आहे की खरेखरीत रा. रघुवीर उभे आहेत असा अणभर भासतो.

पारलाचा म. ग. दास, साधरून जयरात्री बघी चित्रांनी हल्लीच्या निवडणुकीच्या विवेचन बघून पाहून येणं पंजा लोकींनी व इतरांना राहिल्यांनी हे चित्रे जर पाहिलीत.

फडके यांची चित्रे

जगप्रसिद्ध चित्रकार प्रो. फडके यांच्या चित्रांचे अत्यंत रमणीय प्रदर्शन येथील रामबागेत मुक्तच उपडण्यांत आले आहे. महात्मा गांधींचा एकांतवास व लो. टिळकांचे कीर्तन ही चित्रे केवळ अजमीत असून नटवर्ध रघुवीर सावकार यांचे चित्रही सुबक आहे. इतर चित्रेही सुबक आहेत. इतर चित्रेही चित्रकलेच्या दृष्टीने नयनमनोहर असल्यामुळे मुंबईकरांनी हे प्रदर्शन पाहून आनंद लटकावा अशी आमची त्यांचे क्षिफास आहे.

मौज

Professor Phadke's Fine Art Exhibition

Novel and Remarkable
Collection of Models

BOMBAY, Nov. 9.

The tenth Annual Exhibition of Professor Phadke's Fine Art works was opened at Rambaug Near C. P. Tank last week. These exhibitions given by the talented Artist often closely depicting current events of national interest have become an annual event which is eagerly awaited by the public of Bombay. Professor Phadke's merits as a sculptor are highly appreciated by the critical art world and these exhibitions organized for the general public are becoming more and more popular and will be remembered by posterity. Some of his works which were exhibited at Wembley last year are now being shown at the International Exposition at Philadelphia and have elicited high admiration.

This year Professor Phadke has put altogether an entirely new collection, in which more than half a dozen scenes are of outstanding merit. Mahatma Gandhi and Lokamanya Tilak are, of course, Professor Phadke's favourite subjects, but they figure in this year's collection only but the artist knows how to attract the interest of the public by the clever manipulation of his subjects.

"Mahatma Gandhi in Seclusion"

Mahatma Gandhi is shown writing his autobiography in the seclusion of his room in the Sabarmati Ashram with all the characteristic quietude depicted on his face. In the back ground will be found realistically depicted, one behind the other, a Gujarathi Lady plying the spinning wheel and personifying the All-India Spinner's Association, and a bonfire of foreign cloth. In this the artist has tried to visualise the activities of the patriot saint of Sabarmati between the years 1921 and 1926 and the realistic touch is heightened by the clever mechanical movements of the figures.

"The Kirtan" by Lokamanya

The late Lokamanya is understood to have observed that if he had not taken to journalism he would have been a Kirtankar. Professor Phadke has tried through the medium of wax and clay to visualise a scene in which the Lokamanya in the familiar pose of the Kirtankar, is seen surrounded by an audience composed of Messrs. Kharpade, Gandhi, Baptista, Nene, Das, and Dadabhai the models of all of whom have been executed with astonishing likeness to the originals. Each item of the composition is an episode of Tilak's political attitude and work and the total effect is striking.

"The Scape Bull of Politics"

Here is a scene taken from Indian rural life, showing a tramp performer and his bull nodding its head at the signal of his master's right hand. It is a satirical piece deploring the present mess of Indian politics, burdened as it is with an endless series of party tickets. The subject and composition of the piece, with the natural movements have an intrinsic charm apart from its political interpretation.

"The birth of Shri Krishna"

This is a mythological and popular subject showing the parents, miraculously liberated, standing out of the prison and feasting their eyes on their new born Divine child. The charm of the piece is enhanced by the movements introduced. The darkness is suddenly broken by a dazzling circle of light in the rear and there gradually emerges into view God Vishnu crowned by the many headed heavenly cobra. The breathing of the child, the touching exchange of looks by the parents, and the gravity of the surroundings cast a spell on the on-looker. Among the many other subjects which hold the attention of the visitor are the old bridegroom, the Harlequin candidate (a masterly satire on the self-advertising manifestos) and the first lesson in the art of shaving. The last model is so remarkably lifelike that the unwary spectator is at first deluded into thinking that some assistant of Professor Phadke, being in great hurry, is engaged in the operation regardless of the stream of sight seers in the hall. The truth dawns on the spectator only after a closer scrutiny.

Professor Phadke deserves to be congratulated for his success and a visit to his exhibition should be the delightful duty of every one of our readers.

(Pictures on Page 12)

Mr. Phadke's Exhibition.

To the art lovers of Bombay the Diwali is not complete without its customary accompaniment, the fine art exhibition organized by Mr. Phadke the popular local sculptor. His artistic clay and wax models have in the years past drawn large crowds in Bombay. Last year he won much praise in England for his exhibits at Wembley. This year, it appears from American papers, he has won fresh laurels at Philadelphia for his models at the Sesqui-Centennial Exposition. Two models he has exhibited this year in Bombay justify his reputation. "Mahatma Gandhi in solitude" "The Birth of Krishna" and above all, "Lokamanya's Kirtan" need to be seen but once to be long remembered.

PROF. PHADKE'S EXHIBITION

The fine art exhibition of Prof. R. K. Phadke, the well-known sculptor, which was recently opened at Rambaug, Bombay is an entirely new collection of his latest moving models representing various aspects of Indian life. The models are up to his usual high standard and are good specimens of modern Indian sculpture. The moving model entitled "The Scape Bull of Politics" is a novel piece of sculptural caricature, seeking to depict the slavish position of the present Indian constitution under the British rule. Another good specimen of Prof. Phadke's work relates to the mythological circumstances attending Shree Krishna's birth. The expression on the faces of both the mother and the father reveals the true artist's skill and bears a marked realistic touch. There are a number of other models and pictures in the exhibition and the show is well worth a visit. The entrance fee is moderate.

Times of India.

Nov. 1926

Nov. 1926

54433215 4772
5-9-26

ATLANTIC IS SMOOTH

Majestic Has an Excellent Voyage— Art Expert Says Sesqui Is to Reopen.

Mr. Thomas N. Perkins, Boston attorney and financier, and president of the Arbitration Court at The Hague, arrived in Paris yesterday afternoon with Mrs. Perkins, after crossing on the White Star liner Majestic. Mr. Perkins has been in America since April. He will leave Paris on January 20 for The Hague. The Arbitration Court hears cases of differences of interpretations arising under the Dawes Plan and the London Agreement.

Mr. and Mrs. Perkins are accompanied by Miss Elizabeth O. Adams, sister of Mrs. Perkins and a descendant of President Adams. They were met at Cherbourg by Mr. Fred B. Bate, general secretary of the American delegation to the Reparation Commission, who accompanied them to Paris. Upon disembarking, Mr. Perkins was saluted in the name of the French Government by M. Caire.

The fine weather on the Atlantic continues, and arriving passengers yesterday declared their voyage was unusually pleasant, the warm weather allowing them to enjoy the trip out on the ship's decks. The Majestic brought nearly 800 passengers, 500 of whom debarked at Cherbourg, the others continuing to Southampton.

To Reopen Exhibition.

Mr. K. B. Lele, manager of the Phadke Fine Art Works, of India, who has been in charge of the India exhibit at the Sesqui-Centennial Exhibition in Philadelphia, also arrived on the Majestic. He asserted that the Exposition officials had decided definitely to reopen the Exposition next spring to run throughout the summer and fall.

"We shall return for the opening," he said. "We have found that the Americans are so interested in our art work that we plan to open a plant in America similar to the one we operate in India."

Among the other notables debarking at Cherbourg were Mr. Pierre Jay, president of the Board of Directors of the Federal Reserve Bank of New York; Mr. John Dymally Prince, American Minister to Denmark, and Mrs. Prince, Sir Mortimer and Lady Davis and Mr. Joscha Heifetz, celebrated violinist.

Other passengers for Southampton and Cherbourg were: Countess Orlowska, Mrs. James K. Hackett, widow of the late James K. Hackett, who died recently in Paris; Dr. Caroline Spurgeon, of the University of London; Dr. George W. Crile, Cleveland surgeon, and Mrs. Crile; Mr. A. L. Ozden, vice-president of Alfred Dunhill Company, London.

PHILADELPHIA EXHIBITION.

INDIAN PAVILION MUCH PRAISED.

NEW YORK, July 11.

The great exhibition at Philadelphia was even less complete than usual on such occasions, as regards the installation of goods and attractions, when it was opened, and it is agreed that unless phenomenal business is done in the next few months the promoters will lose several million dollars. A nation-wide publicity campaign is being organized in this connection with the object of securing 50,000,000 visitors to the show at two shillings per head before the exhibition closes.

India's exhibit is creditable, covering the whole Indian field of arts and crafts and cottage industries. The Indian Pavilion is fashioned after the Wembley building, and covers an area of 60,000 square feet at a cost of over £30,000. All the space within the building has been occupied, the majority of exhibitors being Indian. An Indian theatre, waxworks and jungle give lighter relief, and the Indian restaurant completes a picture of the Indian section which is much praised.—Reuter.

PHADKE'S ART EXHIBITION.

A cablegram has been received in Bombay from Philadelphia that Mr. Phadke's Art Exhibition was opened on the 1st July at the Philadelphia Exposition and is being highly appreciated by distinguished visitors there.—Associated Press.

13/7/26
"The Times"

अमेरिकेचे आंतरराष्ट्रीय प्रदर्शन

(ले. - डा. बर्वे, बी. ए. पिलाहेलिया.)
(उत्तरार्ध)

तिव्हा अति विस्तार विभाग म्हणजे यांत्रिक वस्तूंचा. यांत विमान-आयुध्यांची एंजिन, मोठ मोठ्या जहाजांचे लहान आकाशे घनविलेले नमुने व इतर हरेक प्रकारची लहानमोठी यंत्र मांडलेली होती. गेल्या शे-दोडशे वर्षांत यांत्रिक सुधारणा निरनिराळ्या दिशेने कसकसा होत गेल्या याचा इतिहास प्रत्यक्ष निरनिराळ्या काळाची थन एकत्रित करून एक मोठे दाखविण्यांत आला होता. आगगाडी, आगबोटी, मोटारी, विमाने इत्यादि वाहतुकीची साधने प्रथम निर्माण झाली त्या वेळी ती कोणत्या स्थितीत होती व आज कोणत्या स्थितीत आहेत याचे यथार्थ ज्ञान निरनिराळ्या वेळची त्यांची वस्तू दाखवून देण्यांत आले होते याच इमारतीत अमेरिकन सरकारच्या अनेक लोपोपयोगी खात्यातील सुधारणा इतिहास आकष्यांनी चित्रांच्या द्वारा काही प्रमाणदर्शक नमूने काढून तर कथित प्रयोगी रंगी-बंगरी विजेच्या विकासाचा साहसाच्याने प्रत्यक्ष वर्णपुढे ठेवला होता. हरेक कारखानदारांनी आपआपल्या कारखान्यांची कल्पना देण्याकरिता आपल्या प्रदर्शनाला जोडून आपल्या कारखान्याचे चित्रपट सलग चालू ठेवले होते.

यानंतरची मोठी प्रचंड इमारत म्हणजे शिक्षणशास्त्राच्या प्रगतीची स्फुरण. यंत्रे, यंत्रे, यंत्रे होती ती होय. अमेरिकन मोठमोठे विश्वविद्यालये, वास्तव्यालये, अंशयोगिक व व्यापारी रसायनांच्या अभियंत्रणाचा इतिहास या इमारतीत संग्रहीत केला होता. कोणत्या क्षेत्रात चिन्ती, विद्यार्थी शिक्षण घेऊन पढले, त्यात कोणत्या शिक्षण दिले जाते, विद्यार्थ्यांच्या शारीरिक व मानसिक शिक्षणाची कशी काळजी घेतली गेली, त्या त्या क्षेत्राचे वैशिष्ट्य काय, त्यांत विशेष नामांकित अ कोण पुढे होऊन गेले, या व अशा अनेक गोष्टींची माहिती सहज सुभाषा मिळविणे साधनांच्या द्वारा या शिक्षण प्रदर्शित केली होती. शिक्षणाचे असे ए हि अंग नव्हते की ज्यात मुलांच्या बरो बरोनी लुळीची संस्था नव्हती.

यानंतरची प्रचंड इमारत म्हणजे कला. कलायुवन ही होय. हस्तकला, शिल्पकला ह्यांचे अनेक वस्तू अंतर्भाव या इमारतीत केले होते. सुंदर नदीची कामे, शिल्पकाम, चिनी मातीवरील शिल्पकामे, कोदीव कामांचे काहीचेंच सुंदर नमुने या इमारतीत अति कुशलतेने मांडले होते.

वर दर्शिलेल्या इमारतींपैकी प्रत्येक इमारतीतील प्रदर्शित वस्तू पाहण्यास निदान एक दिवस सहज लागत असे. त्याशिवाय पॅरिस, रशिया, हिंदुस्थान, रजिस्त, जपान, चीन इत्यादि देशांनी आपआपल्या देशातील प्रदर्शित वस्तू मोठमोठ्या इमारती बांधल्या होत्या. त्या निरनिराळ्या अमेरिकेच्या प्रत्येक स्थानांना आपआपल्या स्थानाच्या नमुने व प्रदर्शित वस्तू होती अमेरिकेचे स्वतंत्र राज्य व देश यात आगरे स्वातंत्र्य मिळाल्यावर त्या तर ज्यांना आपले देश संजविले होते अशा एखाद्या इतिहास शिल्पकलापुढे घर अथवा दरबाराचे इतिहास मिळाले. स्थानांनी आपापल्या संस्थानाकरिता या प्रदर्शनात बांधली होती. याशिवाय प्रत्येक अमेरिकन लोपोपयोगी व पराजित देशांपासून वारे उडून येणारी गंध म्हणजे येथील राष्ट्रीय लोपोपयोगी तयार केलेल्या 'होमरिड' हा होय. या रस्त्यावर वस्तूंची जोडी बों-

विस्तृत, वज्रमिनी मंडळित, वस्तूंचा सन वगैरे यंत्र देशभक्तीची चाळीस पत्र स घे वस्तूंचा त्याच्या जुन्या राहत्या घरावर हुकूम उभारला होता, तोस-चाळीस हजार माणसे बसतील एवढे मोठे सभागृह व राहत्यास मणसे भोवताली वस्तू खेळ पाहू शकतील असे कोडागण येथे दोन इमारतीही फारच भव्य अशा होत्या सभागृहाच्या अनेक शाखीय व औद्योगिक लाव प्रमाणे सामाजिक, राजकीय विषयांचा विचार विनिमय करण्याकरिता पवित्र व उल्लेखनीय भरलेली होती. कोडागणाच्या राणी स्वातंत्र्य नावाचा खेळ हा खेळण्यात येत असे. यात हजारो अमेरिकन नट व नटी काम करीत असत अमेरिकन स्वातंत्र्य यात कचे झाले याचा दिवासा या खेळात दाखविले होते.

विमानाच्या कोडागणावर प्रसिद्ध झालेले फुटबॉल, बेसबॉल, वगैरे खेळांचे सामने चालत या कोडागणावर सर्वात मोठा सामना युरोप व अमेरिकेतील खेळ पडविते साहसाच्याने खेळ चिंत करून अजिंक्यपत्र मिळविणारा अमेरिकन व लोको आहूत यांचा याच्यामधील होय. या सामन्याकरिता दूरदूरून माणसे आली होती. कोडागण फारच भरून गेले होते. या सामन्यातील दोघां मध्यावर धर्मोत्तम-नारी बानी पोर लाविले होते. त्या दिवशी तिकिटाचे उत्पन्न धास पंचवीस लाख रुपये झाले असेल. दहा निमितावर सामना टिकला नाही. नवीन महाने जुन्या मळाचा हा हा म्हणता पाहणे केला. व अमेरिकेच्या या टोकापासून त्या टोकापर्यंत मिनटांमिनाच्या खेळाचा निकाल नितांदी यंत्रद्वारा जाहीर करण्यात येत होता. दहा मिनिटांच्या खेळाकरिता लक्षावधी रुपयांचे पाणी झाले व त्या अवधीत अनेक वर्षांच्या नाणावलेल्या बोरांपासून दुसऱ्या बोरांनी अजिंक्यपत्र मिळविले व ज्याच्या लाच्या तोरी डेम्डीच्या जागी टोरी हे नाव झाले.

या प्रदर्शनात उन्हाळ्यात हजारो लोपोपयोगी पोहण्याकरिता मोठी तलाव बांधला होता. या पोहण्यांत अमेरिकेतील एका सोळा वर्षांच्या मुलीने इंग्लिश देशात एका दमात व अत्यल्प वेळात पोहून सर्व पोहण्यांवर ताण घाली तेव्हा या मुलीची अमेरिकेत इका बोलक झाली की अमेरिकेत परत आली त्या वेळी तिचा अमेरिकन लोकांनी अतिशय स्त्कार केला. या मुलीला मुलामेथील प्रदर्शनात पंधरा दिवस आपणून तिच्या पोहण्याची पद्धत प्रदर्शनातील

वरील तळावात दाखविण्यात येत होते. तिचे कात फाट या राष्ट्राचे कल्पनातीत केले. तिची गमतीची गोष्ट म्हणजे १९२६ सालातील अमेरिकन सुंदरीचे येथील प्रदर्शनातील जाहीर प्रदर्शन होय. हरेक वर्षी सवे अमेरिकेतील निरनिराळ्या संस्थानातून दोन दोन सुंदरी अंटलाटिक शहरां गेल्या होत्या व त्यातून तज्ज्ञांच्या समितीच्या मते सर्वात रुचा असली तरुणी निवडून काढण्यात येत व नंतर गतसालच्या सुंदरीने जवळी सालच्या सुंदरीच्या डोक्यावर सौंदर्यदर्शक मुकुट बडवावयाचा असतो. व त्या सालाची ती सुंदरी म्हणून तिचा जिकडे तिकडे पुकार करण्यात येतो. वेदा सौंदर्य सामन्याचा निकाल लागताच दुसऱ्या दिवशी या सुंदरीचे प्रदर्शन या प्रदर्शनात झाले व ते पाहण्याकरिता हजारो माणसे जमली होती. अशा प्रकारे हे प्रदर्शन अनेकांनीने वेधप्रद व चित्ताकर्षक करण्यात आले होते. करमणुकीचा म्हणून स्वतंत्र सा मोठा (शेभर एकर जमिनीवर) विभाग निरव्याच तयार करण्यात आला होता. त्यात शे. शे. प्रकारची करमणुकीची निगनिराळी साधने तयार कराय आली होती. त्यांत

कडी हाळण्यांनी वघून हास्य उत्पन्न करणारी तर काही शरीराला चक्रे देऊन, हावकून सोडून सांगसाला घसरवून तोल घालवून पाडणारी व हास्य उत्पन्न करणारी अनेक वज्रच्या साहसाच्याने चालणारी होती. जोड्यावर विमानाच्या धाव्या सतत चालू असत. प्रेक्षकांना विमानात बसवयाचे असल्याचे यंत्रमाणांनी होय करण्यात आली होती.

लहान लहान होळ्यात वस्तू सहज करण्याकरिता एक भेळ लावीचे सुंदर सरोव दि तेथे तयार करण्यात आले होते. या करमणुकीच्या विभागात पोरने, युतीजन यांच्याच घोरांनी थोर व शुद्ध नर री इस्ती-वागडताना व निघाचा यथच्छ करमणूक करतांना आहळत. मध्यभागी ज्याचे फवरे अनेक दिशांनी भिन्न-भिन्न उडत असे एक अत्यंत नयनमनोहर फावले होते उडत होते. हे विजच्या साहाय्याने चालत होते व याच्या वर रंगी बुरगी सच-खादस पाडण्यात येत यामुळे त्याची शोभा फार रमणीय दिसे.

जर्मनीकडून आलेले रिकेटेचे मोठे हवाई-जहाज मध्य मधून प्रदर्शित वर विरट्या घालीत असे. यात शेअर-दीडले माणसे वसण्याची सोय असे. अमेरिकेच्या फरी खात्याने व आरमारी खात्याने आपआपल्या विविध लष्करी पद्धतींमधील प्रदर्शन प्रत्यक्ष रूपेने दाखवून केले होते. त्याचप्रमाणे शेअर दोनशे-दोन्ना जहाजे व तिनतीस कुंभे प्रदर्शनाभ्यासच्या लढावर सर्वोपयोगी तत भुज्यांना असण्याकरिता तरगत ठेविली होती.

हिंदुस्थानाचा विभाग—हिंदुस्थानाची इमारत थोडीफार ताजमहालच्या पद्धतीवर बांधण्यात आली होती. ही इमारत एका इमज केपरीने पाच-साहाय्याने खेळ करून बांधली होती. हिंदुस्थानाच्या पद्धती आपापल्या आपली बुद्धान येथे टाकिली होती. चारपाच यहुच्या तुकाते होती. जर्मने भाषे एका खोस-चोस फुटास सहा महिन्यांचे पंचवीस रुपये आकारण व आले होते. दोन लाख रुपये मोठ्यावा जाणा हिंदी व्यापाऱ्यांनी घेतली होती. हिंदी चहाची जाहिरात करण्याकरिता ए. प्रज केपरीने लाख दोन लाख रुपये खर्च करून फुट जहाज पाजणे जमने देणे याकरिता एक विमान तयार केला होता. हिंदुस्थानात दोन पंचवीस लाख रुपयांचा हातूंचा कलाकोश त्याचा माळ हिंदी व्यापाऱ्यांनी लवाकवास ठेवला होता. त्याशिवाय फडक्याच्या मेणाच्या चित्रांचे प्रदर्शन, हिंदी अरण्य, जादूच्या बाळाकरिता एक थिएटर अशी करमणुकीची साधने हिंदी विभागात ठेविली होती. हिंदी येथेथी अनेक ठिकाणी अमेरिकन लोकांचे मंत्रिय व विण्याकरिता ठिया देऊन सले होते. खाण्याचे पदार्थ विकण्याकरिता पांच-सहाशे माणसे एका वेळी बसू शकतील एवढे मोठे एक उद्यानगृह दि व्यवस्थापकाकडून काढण्यात आले होते. हिंदी विभागात पांच-सहा महिन्यांत पन्नास लाख रुपयांचा घेरा झाला. हिंदी सालाची जाहिरात करणे व त्याबद्दल अमेरिकन लोकांच्या मनामध्ये अभिरुचि उत्पन्न करून हि सालास नवान बाजारपेठ निर्माण करणे या हद्दीने या विभागाचा हिंदी व्यापाराने बराच उपयोग झाला असे निरमल असा नाही.

पोटापाटी लागलेल्या काही हिंदी व काही यहुती या घेवजरी सदकारितांनी हा हिंदी विभाग लसगी हिमतीवर निर्माण केला व स्थी रीतीने तार पाडण्यात आला. पर अशा प्रचंड प्रदर्शनातून हिंदी राष्ट्रांने व हिंदी सरकारने अवश्य माग घेऊन आपला व्यापार कलाकोशाला व उद्योगधंदे मधील लावण्याची बुद्धि व दारुणां शर्त उत्पन्न झाले व तशीला जाहल खोखर सुंदेन समजला पाहिजे.

SESQUI DEMOLITION TO START JAN. 1

Specifications for Bids in Removing Buildings Now Being Prepared

Official Attendance 4,622,211; Many Exhibitors Leave Grounds

Actual demolition of the main buildings of the Sesqui-Centennial Exposition will start after January 1, it was announced yesterday by E. L. Austin, director-in-chief. Specifications for bids for the removal of the several hundred buildings are now being prepared by the exposition works department.

Tearing down of booths in the large exhibit palaces and removal of the displays, the majority to railroad freight depots and some to the auditorium, which will be occupied this month by "selling exhibitors," constituted the main activity yesterday on the grounds. Hundreds of trucks and drays with heavy cargoes of crated goods met the gaze of a rather large crowd which took advantage of the reduced admission fee to get a final look at the exposition.

Marines Guard Buildings

All day long trucks backed up to the various buildings and the workers were kept busy loading up the exhibits, many of which have been prepared for removal for some time past. United States Marines on guard at the Government Building prevented visitors from going inside the building to watch the removal of the Government exhibits.

Although most of the State buildings will be closed to visitors during the month, directors of a number of foreign pavilions have announced their intention of permitting the public to enter the buildings as long as weather conditions allow. High Street has been barred to visitors. Sulgrave Manor, replica of George Washington's ancestral home, and the New York State Building, have been closed. The New Jersey Building, one of the few permanent structures, which is heated, will remain open.

The auditorium will be transformed into a large bazaar, many of the concessionaires and some of the foreign exhibitors having announced they will remain until the last of the month. Most of the goods which will be on sale at the exposition will be housed in the auditorium, which is heated by means of oil stoves.

Preliminary steps toward tearing down the Pennsylvania State Building will take place this week, according to the State Commission, and it is expected that this will be one of the first buildings to be demolished and the material salvaged. Dr. Clyde L. King, secretary of the commission, has announced that the roof of the building will not stand for a heavy fall of snow.

Employees Cut to 800

Heavy slashes in the personnel of the exposition have been made. The number of employees has been cut to slightly more than 800, and this total will steadily decrease until the force has been skeletonized to about 200. The average working force on the grounds during the period of the exposition has been approximately 3000 men and women, although this was increased during the pageant, "Freedom" at times to 5000. The Concessions Department has been cut from 494 to 58; publicity, from 40 to 5; domestic participation from 48 to 11, and the women's committee from 19 to 6. Compilation of the reports of the various department heads will comprise the bulk of the work of the reduced force.

Total paid admissions to the exposition, from May 31 to November 30, were 4,622,211, according to figures disclosed by J. W. Newton, official statistician.

This figure is less than one-sixth of the original estimate of attendance. Comparison with attendance figures of eleven expositions held in this country since 1876 place the Sesqui-Centennial sixth in the number of paid admissions. Records of the St. Louis Fair in 1904 show that 12,804,616 paid admission; over a period of 170 days, the Chicago World's Fair in 1893 drew 27,540,000, while the Centennial Exposition in 1876, when the total population of the country was approximately 50,000,000, attracted 9,979,000 persons.

The monthly summaries of the Sesqui-Centennial Exposition show that September and October were the best months. In June and July, when the exposition was hardly 40 per cent. complete, 833,776 persons paid admissions. September drew 1,210,756 and October 1,048,987. November's official paid attendance was 724,384.

Coolidge Drew 55,000

Twenty-eight per cent. of the total attendance came on Sundays. Tuesdays, Wednesday and Fridays being the poorest days in the week. The three best days were Thursday, September 23, (including the night attendance at the Tunney-Dempsey fight), 140,268; October 3, on which day the field mass took place in the Stadium, 125,986, and P. R. T. Day, September 25, when Mitten Men and Management underwrote the day's attendance, 122,342. Opening day, May 31, paid admissions totaled 55,000; while on July 5, the occasion of President Coolidge's visit, the official admission mark was 55,005.

The three poorest days were June 7, 2687 admissions; November 16, 2884 admissions, and July 15, 4050 admissions. The best week was September 5-11, inclusive, with 363,528, and the lowest week was June 5-12, inclusive, with 35,426.

A "\$12,000,000 gate" was predicted by the exposition management on May 28. In explaining the method of determining the estimated attendance, Mr. Newton, the official statistician, said:

"For each exposition (referring to the eleven which had been held in the United States from 1876 to 1915) we figured out the average daily paid attendance, and then taking the population in an area of both 50 and 500 miles in radius about the exposition city, figured the average daily paid attendance per thousand population. Now adopting the same system, and working it backward, we find that, from the population in the same area about Philadelphia, the attendance on figures averaged up from 1876 to 1915, should be 29,100,000.

"However, this system does not take into account these factors: increased wealth of the American people; our excellent roads from coast to coast; the perfection of the motor car as a means of travel and the great leisure of the public in which to visit such an exposition."

The following table contains attendance records and other facts of the eleven expositions referred to:

Where held	Year	Open	Days	Attendance
Phila. (Centennial)	1876	129	129	9,979,000
Chicago World's Fair	1893	179	179	27,540,000
Atlanta	1895	70	70	818,000
Nashville	1897	132	132	1,187,000
Omaha	1898	133	133	2,614,000
Buffalo (Pan-American)	1901	184	184	8,126,000
St. Louis World's Fair	1904	187	187	10,005,000
Portland	1905	137	137	2,545,000
Jamestown	1904	125	125	2,500,000
Seattle	1906	136	136	5,741,000
San Francisco	1915	288	288	18,756,000

८-२-२० १२/११/५७-

केशवराव लेले ह्यांचे आगमन

सुप्रसिद्ध चित्रकार फडके ह्यांचे प्रदर्शन घेऊन अमेरिकेत फिलाडेल्फियाला गेलेले केशव बाबुराव लेले येथे ता. २८ जानेवारी रोजी परत आले. तेव्हा त्यांनी आपला अनुभव पुढीलप्रमाणे वर्णिला:—
“ अमेरिकेस प्रथम फिलाडेल्फियात स्वातंत्र्य मिळाले म्हणून अर्धशतसांवत्सरिक प्रदर्शन फिलाडेल्फिया शहराने ता. ३१ मे १९२६ रोजी सुमारे तीस-पत्तीस कोटी रुपये खर्चून उघडले. ह्या प्रदर्शनास जवळ जवळ सहाशे एकर जागा लागली व केवळ प्रदर्शनाकरिता तात्कालिक मुदतीपुरत्या अनेक इमारती तेथे उठल्या ह्यावरून त्याच्या प्रचंडपणाची कल्पना येईल. सर्वे स्वतंत्र राष्ट्रांनी आपापल्या व्यापाऱ्यांची ह्या प्रदर्शनात सोय केली, परंतु गुलाम हिंदुस्थानाची दाद कोण घेतो ! म्हणून वेळेच्या प्रदर्शनात ओळख झालेल्या एका इंग्रजी ताजमहाल ट्रेडिंग कंपनीने आमच्याकरिता ह्या प्रदर्शनात इमारत बांधून दिली. अमेरिका देशांत पैसा इतका विपुल आहे की, दुनियात तसा संपन्न देश नाही. त्यामुळे प्रदर्शनास चांगले उत्पन्न झाले. आमच्या प्रदर्शनात आम्ही जी अनेक चित्रे ठेवली ती पाहून तेथील लोकांना असे वाटे की, ही हिंदुस्थानातच झाली आहेत की काय ! खात्री पटविण्याकरिता वेम्बळेचे शिफारसपत्र पुढे करावे तेव्हा ते आश्चर्यचकित होत. हिंदुस्थानाची कला तेथील लोकांना आवडते असा आम्हास अनुभव आला आहे.

अमेरिकेत ५७८

८-२-२०

—सुप्रसिद्ध फडके ह्यांचे चित्रकलाप्रदर्शन अमेरिकेस नऊ महिन्यांपूर्वी घेऊन गेलेले रा. केशव बाबुराव लेले ‘राजपुताना’ बोटीने गेल्या ता. २८ दिवशी मुंबईस आले.